

GÖKÇEADA-YENİBADEMLİ YERLEŞMECİLERİNİN ERKEN BRONZ ÇAĞI'NDA DENİZ AŞIRI İLİŞKİLERİ

THE OVERSEAS RELATIONS OF GÖKÇEADA-YENİBADEMLİ SETTLERS IN THE EARLY BRONZE AGE

Doç. Dr. Halime HÜRYILMAZ

Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü

Öğretim Üyesi

Ankara/Türkiye

halimeh@hacettepe.edu.tr

ÖZET

Çanakkale iline bağlı Gökçeada ilçesinde bulunan Yenibademli Höyük'te 1996 – 2005 yılları arasında gerçekleştirilen arkeolojik kazılar sırasında, Erken ve Geç Bronz Çağları'na ait mimari kalıntılar ve çeşitli buluntu toplulukları açığa çıkarılmıştır. Savunma suru ile güvenliği sağlanmış bu yerleşmenin mimari karakteri, Ege'nin Erken Bronz Çağı yerleşmeleriyle büyük ölçüde uyum içinde olduğu anlaşılmıştır. Yenibademli yerleşmecilerinin ekonomik faaliyetleri ziraat ve hayvancılık, zanaat ve ticarete bağlı kalmıştır. Erken Bronz Çağı'nda Denizsel Troia Kültürü'nün etkisinde kalan Yenibademliler, Troia I döneminin kap tiplerini ve bezeme çeşitlerini büyük oranda benimsemişlerdir. Kuzeybatı Anadolu dışında, Limni ve Midilli gibi komşu adalarla da bağlantıları saptanan bu topluluğun, deniz aşırı ilişkileri Kyklad adalarına kadar uzanmıştır. M.Ö. 3. bin yılın ilk yarısında Troia ve Poliochni kadar kültürel ilişkiler bağlamında etkili olamayan Yenibademli yerleşmesi, ekonomik düzeyi yüksek olmayan küçük bir kent şeklinde tanımlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yenibademli, Erken Bronz Çağı, Denizsel Troia I Kültürü, Deniz Aşırı İlişkiler.

ABSTRACT

Architectural remains and many find assemblages dated to the Early and Late Bronze Ages have been exposed during the archaeological excavations carried out between the years 1996-2005 in Yenibademli Höyük, which is in Gökçeada, Çanakkale. The architectural character of this settlement, which is surrounded by a defense wall to assure protection, has been understood to some greater extent to be in harmony with the Early Bronze Age Aegean world settlements. The economic activities of Yenibademli settlers were farming, animal breeding, crafts and trade. The Yenibademli settlers, who had been under the influence of Maritime Troy Culture in the Early Bronze Age, had greatly adopted the different vessel types and decorations of Troy I period. The overseas relations of this community, whose relations with the neighbouring islands like Lemnos and Lesbos have been recognized beside its relations with Northwest Anatolia, had extended until the Cycladic Islands. The settlement of Yenibademli, which had not been effective in the same degree of Troy and Poliochni in respect to the cultural relation during the first half of the 3rd millennium B.C., has been defined as a small town of low economic profile.

Key words: Yenibademli, Early Bronze Age, Maritime Troy I Culture, Overseas Relations.

Giriş

Kuzeydoğu Ege Denizi'nde doğal güzelliği kadar, kültürel değerleri açısından ilginç özellikler taşıyan Gökçeada, 20. yüzyılın başlarından itibaren arkeoloji alanında bilim dünyasının ilgisini çekmişse de, tarihöncesi yerleşmeler için taşıdığı önem ilk olarak 1996 yılında Yenibademli Höyük'te tarafımızdan başlatılan arkeolojik kazılar ile ortaya çıkmıştır (Hüryılmaz, 1998).

Yenibademli'nin Konumu

Yenibademli Höyük, adını aldığı Yeni Bademli köyünün 1.5 km kadar güneyinde, Büyük dere vadisinin aşağı kesimindedir. Kuzey rüzgarlarının egemen olduğu bu vadiye, tarihöncesi dönemlerde Ria tipinde bir koyun (Öner, 2001:789) doğu yönünde, yarımada konumunda olan sırtın batı ucunda kurulan Yenibademli, 120 x 130 m boyutlarındadır. 15.600 m² lik bir alanı kaplayan bu yerleşim yerinin deniz seviyesinden yüksekliği 18 m civarındadır.

Yenibademli'nin Mimari Karakteri

İki teras ve tepe düzlüğünden oluşan Yenibademli Höyük'te 1996 yılından bu yana yürütülen kazılarda Erken ve Geç Bronz Çağları'na ait mimari kalıntılar (1) ve çeşitli buluntu toplulukları açığa çıkarılmıştır. Yedi yapı katı ile temsil edilen Yenibademli'nin, I. kültür evresi M.Ö. 3. bin yılın ilk yarısına tarihlendirilmektedir. Yerleşmenin tepe düzlüğünde tespit edilen mimari kalıntılar, yoğun bir iskana işaret etmektedir. Dikdörtgen planlı yapıların ağırlık kazandığı Yenibademli'de inşa malzemesi olarak taş, kerpiç ve duvarların güçlendirilmesi için ahşap dikmeler kullanılmıştır. Bağımsız yapıların yanı sıra, yan duvarları ortak olduğu için bloklar halinde inşa edilen kimi yapılar ara duvarlarla birden fazla mekana bölünmüştür. Konut amaçlı kullanılan yapıların içlerinde tespit edilen taşınmazların arasında toplama taşlarla çevrelenmiş yuvarlak ve oval biçimli basit ocaklar, at nalı biçiminde fırınlar ve ufak taşlardan oluşturulmuş bir platform yer almaktadır (Hüryılmaz, 2002a:41, 2003:102, 2006a:264). Karma besin ekonomisinin hakim olduğu yerleşmede, bireysel tahıl depolama geleneğini yansıtan iri tahıl küpleri de konutların içindedir (Hüryılmaz, 2001a:248, 2006b:430-439).

Yenibademli'nin Ekonomik Faaliyetleri

Yenibademli yerleşmesinde bugüne kadar elde edilen veriler, Erken Bronz Çağı sakinlerinin ekonomik faaliyetlerinin ziraat ve hayvancılık, zanaat ve ticarete bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer ekonomik faaliyetler arasında kara ve kıyı avcılığı, ahşap işçiliği, dericilik ve tekstil işçiliği de kanıtlanabilmektedir (Hüryılmaz, 2006d:41). Yerleşmenin bazı konutlarında ele geçirilen taş havanlar ve boya elde etmek için kullanılan *Murex trunculus* ile *Murex brandaris* kabukları, tekstil endüstrisindeki faaliyetlerin gerçekleştirildiği yönünde ip uçları sunmaktadır. Atölye niteliğinde olan mekanların tepe düzlüğünde henüz saptanmamış olmasına rağmen, bütün yapı katlarında açığa çıkarılan kemik ve taş aletlerin yanı sıra, az miktarda metal alet üretimi, zanaat uzmanlığına işaret etmektedir.

Yenibademli'nin Deniz Aşırı İlişkileri

Yenibademli'nin buluntu toplulukları arasında büyük bir grubu oluşturan elde biçimlendirilmiş pişmiş toprak kapları, Denizsel Troia I Kültürü'nden bilinen örneklerin tipleriyle uyum içindedir. C. W. Blegen (Blegen et al., 1950:fig.223a-b) tarafından Troia için oluşturulan kap tipolojisinde A1, A6, A12, A13, A15, A16, B2, B13, B14, B18, C4, C16, C17, D1, D9, D11, D14, D19 ve D24 tipleriyle benzeşen Yenibademli'nin kapları, bir anlamda Çanakkale Boğazı girişinde politik güç olarak karşımıza çıkan Troia'nın etkisi altındadır. Bu kap tipleri arasında Yenibademli'de en sık rastlanılan örnekler A12 tipinde tünel kulplu çanaklar (2), A16 tipinde içe eğik ağızlı çanaklar, C4 ile C17 tipinde çömlekler ve D9-15 tiplerinde üretilen kapaklardır (Hüryılmaz, 2004:116-117). Bu tür örneklerden A12 ve A16 tipindeki çanakların sadece kuzeybatı Anadolu'da sınırlı kalmadıkları, bunların İzmir bölgesinde Liman Tepe (Erkanal, 1999:329, 2000:255) ve Bakla Tepe'de (Erkanal ve Özkan, 1999:32) de benimsendikleri anlaşılmaktadır.

Troia I dönemine tarihlendirilen ve Kum Tepe'deki örneğe dayanılarak restore edilen Troia'nın C4 tipindeki çömleğin yakın benzerleri, Yenibademli'de (3) tüme yakın olarak bulunmuştur. Midilli adasında Thermi'nin IV. yerleşmesinde de açığa çıkarılan benzer örnekler (Lamb, 1936:fig.29a) kuzeydoğu Ege'de karakteristik kaplar arasında yer almaktadır. Bu durum C17 tipinde biçimlendirilen ağız kenarı üzerinde dikey çıkıntılar taşıyan ve dikey çift kulpla donatılan derin çömlekler için de söz konusudur. Benzer özelliklere sahip bu tür çömlekler, Yenibademli'den başka Troia I (Blegen et al., 1950:fig.229:35.543) ve Thermi'nin "B" ve "C" sınıfı kapları arasında yer almaktadır (Lamb, 1936:fig.28 ve 29a).

Yenibademli'de büyük bir çeşitlilik gösteren kapaklar, genel olarak Troia I yerleşmesinden tanınan D9 ve D11 tiplerine büyük bir benzerlik göstermektedir. Üst bölümünün merkezi yumrulu veya yumrusuz taç biçiminde dört kulplu D9 tipindeki yüksek kapaklar (4), boyunları dikey ve uzun olan çömleklerin kapatılmasında kullanılmışlardır. Bu tür kapaklar, Beşik-Yassı Tepe'de Erken Bronz Çağı katında (Korfmann, 1984:173), Troia'nın If evresinde (Blegen et al., 1950:fig.267:35.642), Protesilaos'un I. katında (Demangel, 1926:fig.31:7), Babaköy'de (Bittel, 1939-41:fig.8:5), Panderma'da (Wiegand, 1904:fig.19) ve mavi Poliochni'de (Bernabò-Brea, 1964:lev.64f) ele geçirilen örneklerle karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde, Yenibademli'nin D9 tipini yansıtan kapaklarının Erken Bronz Çağı I dönemine tarihlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

Aynı tip kapakların daha basık örneklerini temsil eden D11 tipindeki kapaklar, Yeniba-

demli’de daha sınırlı görünmektedir (5). Kuzey Ege Denizi ada yerleşmelerinden sadece Thermi (Lamb, 1936:lev.40:291) ve Yenibademli’den bilinen bu tür örneklerin, Anadolu karasında daha yaygın olduğu Troia (Blegen et al., 1950:267:33.162), Yortan (Orthmann, 1966:fig.8:74; Forsdyke, 1925:no.A54), Bayındırköy (Bittel,1957:no.35) ve Çandarlı (Loeschcke,1912:fig.11) buluntularıyla kanıtlanabilmektedir.

Yenibademli’nin Troia’ya olan bağlılığı kap bezemelerinde de izlenebilmektedir. Troia I yerleşmesinin kap repertuarında uygulanan bezeme çeşitlerinden kazı, çizi, oluk, çentik, dolgu, parmak baskı, çukurcuk, sokma nokta ve kabartma türü bezekler (Blegen et al., 1950:fig.234:10,26,27,fig.236:11,19,fig.237:14,15,20,fig.238:15-17,fig.241:7,fig.244:21,31,37), Yenibademli’de kapların ağız kısımlarının iç yüzeylerinde, boyun ve gövde kısımlarında, ayrıca kulpların veya kapakların dış yüzeylerinde yer almaktadır (Hüryılmaz, 2006c:res.54 ve 55).

Çömlekçi ustalarının zevklerini yansıtan Yenibademli’nin yerel testileri arasında bulunan bazı örnekler, yerleşmeye yabancı kalmaktadır. Bu testilerden biri üç ayaklı, küre gövdeli, silindirik boyunlu ve gaga biçimli ağızının ön tarafı “V” harfi biçiminde oyulmuştur (6). Bu testi, Ege Denizi adalarından Limni’de Poliochni yerleşmesinin mavi döneminin geç evresine tarihlendirilen bu tür ağız parçalarının (Bernabò-Brea, 1964:lev.L:d,j) ne tür kaplara ait olabilecekleri konusunda ip uçları sunmaktadır.

Daha çok Kyklad Kültürü’ne özgü ve Poliochni’nin kırmızı evresine verilen testileri anımsatan (Bernabò-Brea, 1964:lev.CXLIVa,b) Yenibademli’den bir diğer testi (7), yuvarlak karınlı ve kısa boyunludur. Ağız diyagonal kesilmiş bu testinin, ağız kenarından hafif yükselen kulpu omuz kısmına dikey olarak bağlanmıştır. Yenibademli’de Kyklad Kültürü ile kurulan bağlantılar sadece bu testi ile sınırlı olmayıp, mermerden yapılmış bir figürin başı ile de kanıtlanabilmiştir (Hüryılmaz, 1999:484).

Erken Bronz Çağı I döneminde Yenibademli yerleşmecilerinin Ege dünyasında gelişen kültürel ilişkilerden soyutlanmadıklarını gösteren önemli bir buluntu grubunu da, pişmiş topraktan yapılmış kancalar temsil etmektedir (8). Balkan (Mikov, 1948:fig.10c) ve Ege (Weisshaar,1980; Buchholz ve Wagner, 1987) bölgelerindeki pişmiş toprak kancalara göre Yenibademli örnekleri, daha fazla çeşitlilik sunmaları bakımından önem kazanmaktadır. Erken Bronz Çağı I ve II dönemlerinde Ege dünyasında yaygın olarak görülen bu tip buluntuların kullanım amaçları, günümüzde arkeoloji biliminde tartışılan konular arasındadır (Hüryılmaz, 2001b:9). 1996 yılından beri Yenibademli’de Erken Bronz Çağı tabakalarında parçalar halinde açığa çıkarılan kancalar (Hüryılmaz, 2001b:9-20; 2002c:79) ilk kez 2005 yılı kazıları sırasında tüm ya da tüme yakın ele geçirilmiştir. Bu örnekler Troia (Schliemann, 1881:423), Poliochni

(Bernabò-Brea, 1964:lev.LXXXIII,f-k) ve son yıllarda kazılmaya başlanan Limni adasındaki Myrina (Ntoba, 1997:293-294) yerleşmesinde tespit edilen pişmiş toprak kancalarla benzeşmektedir. Batı Anadolu, Balkan Bölgesi ve Kıta Yunanistan buluntularına göre, tip zenginliği sunan Yenibademli'nin kancaları, bu tür örneklerin daha çok Ege'nin kuzey kesiminde kullanıldıkları yönündeki görüşümüzü destekler niteliktedir. Kırık olmakla birlikte Yenibademli'de 2005 yılında bulunan bir kanca kolu üzerinde korunan ip izi, bunların dokumacılıkta kullanılmış oldukları yönünde öne sürülen görüşlere destek sunmaktadır. Ege Denizi'nin her iki yönünde ana karalarda ve kuzey Ege adalarında Erken Bronz Çağı'nda dokuma örneklerine doğrudan rastlanılmamış olsa da, pişmiş topraktan, kemikten ve taştan üretilmiş ağırşaklar veya pişmiş topraktan silindirik veya oval biçimli tezgah ağırlıkları, tekstil endüstrisindeki faaliyetlerin gerçekleştirildiği yönünde dolaylı kanıtlardır.

Sonuç

Yukarıda ele alınan Yenibademli'nin M.Ö. 3. bin yılının ilk yarısına tarihlendirilen buluntuları genel anlamda değerlendirildiğinde, yerleşmecilerin aktiviteleri arasında çanak çömlek üretiminin ağırlık kazandığı öngörülebilir. Denizsel Troia I Kültürü'nün tesirini yansıtan bu yerleşimin pişmiş toprak kapları, Balkan Bölgesi ve Kıta Yunanistan'dan çok, kuzeybatı Anadolu Bölgesi ile deniz aşırı ilişkilerin sürdürüldüğünü düşündürmektedir. Limni ve Midilli gibi komşu adalarla da kültürel ilişkileri kanıtlanabilen Yenibademli'nin, Orta Ege Denizi'nde gelişen Kyklad Kültürü ile olan bağlantıları bugüne kadar elde edilen veriler ışığında daha zayıf kalmış gibi görünmektedir. Poliochni kadar ticaret ağında etkili olamayan Yenibademli, ekonomik açıdan daha düşük bir profil sergilemekte, dolayısıyla gelişmiş bir kent hüviyetinden çok, Troia I ve mavi Poliochni'nin gölgesinde kalmıştır.

Henüz kazı çalışmalarının tamamlanmadığı Yenibademli'de, on yılda elde edilen bulgular yerleşmenin küçük bir kent şeklinde tanımlanmasına olanak sağlamaktadır. Bu kentin mezarlık alanının belirlenmemiş olması da göz önüne alındığında, yerleşmecilerin deniz aşırı ilişkilerine tanıklık edecek delillerin önümüzdeki yıllarda artma olasılığı bulunmaktadır.

RESİMLER

1. Gökçeada Yenibademli Höyük, H 8 açması mimari kalıntılar

4. Gökçeada Yenibademli Höyük, taç biçimli yüksek kapak

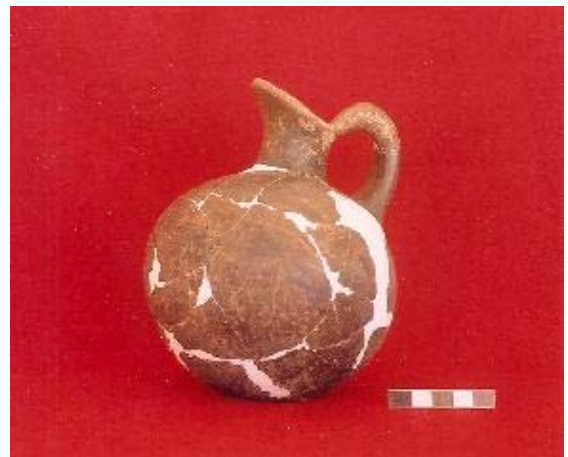
2. Gökçeada Yenibademli Höyük, tünel kulplu çanak

5. Gökçeada Yenibademli Höyük, taç biçimli basık kapak

3. Gökçeada Yenibademli Höyük, dört kulplu iri çömlek

6. Gökçeada Yenibademli Höyük, ağzı "V" şeklinde oyulmuş testi

7. Gökçeada Yenibademli Höyük, testi

8. Gökçeada Yenibademli Höyük, pişmiş toprak kancalar

KAYNAKLAR

- Bernabò-Brea, L. (1964), **Poliochni. Citta Preistorica Nell'isola di Lemnos**, Roma.
- Bittel, K. (1939-41), "Ein Gräberfeld der Yortan Kultur bei Babaköy", **Archiv für Orientforschung**, 13: 1-28.
- Bittel, K. (1957), "Eine prähistorische Vase aus Mysien", K. Schauenburg (Ed.), **Charites. Studien zur Altertumswissenschaft, Festschrift Ernst Langlotz**, s. 9-11.
- Blegen, C. W., Caskey, J. L., Rawson, M., Sperling, J. (1950), **Troy I. General Introduction. The First and Second Settlements**, Princeton.
- Buchholz, H.-G. & P. Wagner (1987), "Zu frühbronzezeitlichen Verbindungen zwischen dem Balkanraum und Hellas", H. G. Buchholz (Ed.), **Ägäische Bronzezeit**, s. 121-136.
- Demangel, R. (1926), **Le Tumulus dit de Protesilas**, Paris.
- Erkanal, H. (1999), "1997 Liman Tepe Kazıları", **20. Kazı Sonuçları Toplantısı I**, Ankara, s. 325-336.
- Erkanal, H. (2000), "1998 Yılı Liman Tepe Kazıları", **21. Kazı Sonuçları Toplantısı I**, Ankara, s. 251-262.
- Erkanal, H. & T. Özkan (1999), "Bakla Tepe Kazıları", T.Özkan (Ed.), **Tahtalı Barajı Kurtarma Kazısı Projesi**, İzmir, s.12-42.
- Forsdyke, J. (1925), **British Museum Catalogue. Catalogue of the Greek and Etruscan Vases in the British Museum**.
- Hüryılmaz, H. (1998), "Gökçeada-Yenibademli Höyük 1996 Yılı Kurtarma Kazısı", **XIX. Kazı Sonuçları Toplantısı I**, Ankara, s. 357-377.

- Hüryılmaz, H. (1999), “Eine Gruppe frühbronzezeitlicher Menschenfigurinen aus Yenibademli Höyük auf Gökçeada (Imbros)”, **Studia Troica** 9: 475-488.
- Hüryılmaz, H. (2001a), “Gökçeada Yenibademli Höyük 1999 Yılı Kazıları”, **22. Kazı Sonuçları Toplantısı I**, Ankara, s. 247-258.
- Hüryılmaz, H. (2001b), “Gökçeada-Yenibademli Höyük’te Ele Geçirilen Pişmiş Toprak Kancalar”, **Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi** 2: 9-20.
- Hüryılmaz, H. (2002a), “Yenibademli Höyük: Kuzeydoğu Ege Denizi’nde Bir Erken Tunç Çağı Yerleşmesi”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi** 19/1: 27-44.
- Hüryılmaz, H. (2002b), “2000 Yılı Yenibademli Höyüğü Kazıları”, **23. Kazı Sonuçları Toplantısı I**, Ankara, s. 295-304.
- Hüryılmaz, H. (2002c), “Gökçeada Arkeolojisi/Archaeology of Gökçeada”, B. Öztürk (Ed.), **Gökçeada. Yeşil ve Mavinin Özgür Dünyası**, İstanbul, s. 71-91.
- Hüryılmaz, H. (2003), “2001 Yılı Yenibademli Kazı Sonuçları”, **24. Kazı Sonuçları Toplantısı I**, Ankara, s. 95-104.
- Hüryılmaz, H. (2004), “Gökçeada-Yenibademli Höyük’te Denizsel Troia I Kültürünün İzleri”, **Anadolu/Anatolia**, Ek Dizi 1:115-121.
- Hüryılmaz, H. (2006a), “Gökçeada-Yenibademli Höyük 2004 Yılı Kazıları”, **27. Kazı Sonuçları Toplantısı I**, Ankara, s. 261-272.
- Hüryılmaz, H. (2006b), “Gökçeada-Yenibademli Topluluğunun Erken Bronz Çağı’nda Karma Besin Ekonomisi”, A. Erkanal-Öktü, E. Özgen, S. Günel, A. T. Ökse, H. Hüryılmaz, H. Tekin, N. Çınardalı-Karaaslan, B. Uysal, F. A. Karaduman, A. Engin, R. Spiess, A. Aykurt, R. Tuncel, U. Deniz, A. Rennie (Eds.), **Hayat Erkanal’a Armağan. Kültürlerin Yansıması**, İstanbul, s. 430-439.
- Hüryılmaz, H. (2006c), **Kuzeydoğu Ege Denizi’nin Rüzgarlı Bahçesi: Gökçeada, Çanakkale**,(baskıda).
- Hüryılmaz, H. (2006d), “Erken Bronz Çağı’nda Yenibademli Höyük”, **Gökçeada Dergisi** 2: 38-42.
- Korfmann, M. (1984), “Beşik-Tepe, Vorbericht über die Ergebnisse der Grabung von 1982”, **Archäologischer Anzeiger** 2: 165-183.
- Lamb, W. (1936), **Excavations at Thermi in Lesbos**, Cambridge.
- Loescheke, S. (1912), “Sigillata-Töpfereien in Tschandarli”, **Athenische Mitteilungen** 37: 344-407.
- Mikov, V. (1948), “Predistoričeskoto selište do s. Mihalič, Svilengradsko”, **Razkopki i Proučvanya I**, s. 7-23.

- Ntoba, A. (1997), “Μύρινα Λήμνου : οι αρχαιότερες φάσεις του προϊστορικού οικισμού”, Chr. G. Doumas & V. La Rosa (Eds.), **Poliochni e l’antica eta del bronzo nell’egeio settentrionale**, Athene, s. 282-297.
- Orthmann, W. (1966), “Keramik der Yortankultur in den Berliner Museen”, **İstanbulur Mitteilungen** 16: 1-26.
- Öner, E. (2001), “Gökçeada Kıyılarında Holosen Deniz Seviyesi ve Kıyı Çizgisi Değişmeleri”, E. Özhan & Y. Yüksel (Eds.), **Türkiye’nin Kıyı ve Deniz Alanları. III. Ulusal Konferansı Bildiriler Kitabı**, Ankara, s. 779-789.
- Schliemann, H. (1881), **Ilios. Stadt und Land der Trojaner. Forschungen und Entdeckungen in der Troas und besonders auf der Baustelle von Troja mit einer Selbstbiographie des Verfassers**, Leipzig.
- Weisshaar, H. J. (1980), “Ägäische Tonanker”, **Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Athenische Abteilung** 95: 33-49.
- Wiegand, T. (1904), “Reisen in Mysien”, **Athenische Mitteilungen** 29: 254-339.